

Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

Geçmiş Yıllarda Türkiye’de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları

Handan Asûde Başal

*Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi
asubasal@uludag.edu.tr*

Özet. Genellikle yetişkinler çocuk oyunlarını, çocuklarının hoşça vakit geçirmelerine yardımcı olan, eğlenceli ve amacı olmayan etkinlikler olarak düşünürler. Oysa oyun, çocuğun yaşamında önemli işlevi olan bir olgu ve çocuğun önemli bir görevidir. Çocukların oyun etkinlikleri ve kullandıkları oyuncakları çocukluğun önemli bir parçasıdır. Ancak, çocuğun yaşamında son derece önemli olan oyun, teknolojik gelişmeler sonucunda, günümüzde şekil, biçim, oynanan ortam, oynanılacak kişi sayısı ve gerekli araç ve gereçler bakımından değişmeye başlamıştır. Ancak, gelişmiş ülkelerde teknolojinin gelişimine bağlı olarak yeni oyuncaklar geliştirilirken, eski oyuncaklar ve dolayısıyla da oyunlar koruma altına alınmaya çalışılmaktadır. Böylece, o kültüre özgü oyun ve oyuncaklar nesilden nesile aktararak sözlü gelenekler ya da somut olmayan kültürel miras korunmuş olacak ve gelecekteki çocuk eğitimcileri de çocuk tarihi araştırmalarında bu birikimden yararlanmış olacaklardır.

Bu çalışma ile eski yıllarda, Türkiye’nin farklı bölgelerinde, çocuklar tarafından oynanan bazı oyunlar derlenerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Araştırma, bir alan araştırması olup betimsel bir çalışmadır. Bunun için, Türkiye’nin yedi ayrı coğrafi bölgesinden rast gele seçilmiş üçer ilinin her birinden birer oyun olmak üzere, geçmiş yıllarda çocuklar tarafından oynanan toplam 21 oyun, şu anda orta yaş ve orta yaş üstü yetişkinlerle görüşülerek derlenmeye çalışılmıştır.

Geçmiş yıllarda Türkiye'nin farklı bölgelerinde oynanan bu oyunlara bakıldığında, hepsinin evin dışında, bahçede, sokakta veya boş bir alanda oynanan çocuk oyunları oldukları görülmüştür. Ayrıca, geçmiş yıllarda Türkiye'de oynanan bu oyunların bireysel oyunlar olmayıp, oynayan çocuk sayılarının fazla olduğu grup oyunları olduğu da görülmüştür.

Günümüzde ise çocuklar tarafından oynanan oyunların gittikçe bireyselleştiği ve dolayısıyla geleneksel oyunların olduğu kadar geleneksel çocukluğunda gittikçe ortadan kalktığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Oyunları, Oyun, Oyuncak, Çocuk Eğitimi, Geleneksel Çocuk Oyunları.

Abstract. Adults generally consider child games as activities which are enjoyable, help children have fun, and which have no goals. However, game is an important fact in a child's life and an important duty of the child. Children games and toys are an important part of childhood. However, as a result of the technological developments games, which are very important in a child's life, have changed in terms of their types, the places to play, the number of children to play the game and the equipments required. On the other hand, in the developed countries beside developing new toys based on technological improvements, toys used previously and also the games are being protected. Thus, oral traditions or intangible cultural heritage will have been protected -and the future child educators will get help for their research studies regarding child history by transferring games and toys unique to that culture to the following generations.

The present study aims to compile and describe some of the games played by children in different parts of Turkey in the past years. Because of this, three cities were randomly selected from each of the seven regions of Turkey. Then, a game was identified from each of the cities. After the interviews conducted from middle-aged or above middle-aged group of people a total of 21 games played by children in the past have been compiled by the end of the present study.

When these games were examined, it is understood that all of them were games played outside the house, in the garden, street or in an empty area. Additionally, it is found that the games played in Turkey in the past years were not individual games but group games, which include many children in the game. The findings indicate that the games played by children currently tend to be more individualized; hence the traditional childhood as well as traditional games seem to be disappearing recently.

Key Words: Child Games, Game, Toy, Child Education, Traditional Child Games.

Giriş

Genellikle yetişkinler çocuk oyunlarını, çocuklarının hoşça vakit geçirmelerine yardımcı olan, eğlenceli, ancak amacı olmayan etkinlikler olarak düşünürler. Oysa oyun, çocuğun yaşamında önemli işlevi olan bir olgu ve çocuğun önemli bir görevidir. Oyun, kendiliğinden ortaya çıkan, hedefi olmayan ve mutluluk getiren serbest bir etkinliktir. Oyun, çocuğun iç dünyasını dıştaki sosyal dünya ile birleştirmesine yardım eder. Gander ve Gardiner'e (1993) göre, oyun sırasında çocuklar; duyu-hareket ve biliş becerilerinin bir çoğunu vurgulamakta ve denetlemekte, ayrıca kavramları, toplumsal farkındalığı ve toplumsal davranışları geliştirmektedir. Kısaca oyun, çocukları eğlendirirken aynı zamanda onların sosyal, psikolojik ve fiziksel gelişimine etki etmekte ve grup içinde karşılıklı anlayış, hoşgörü ve birbirine saygı göstererek yaşama duygularının temellerinin atılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla oyun, hem çocukların dünyayı nasıl yorumladıklarını dile getiren, hem de çocuk gelişimi ve eğitime katkıda bulunan bir etkinlik olduğu için, Erickson, Piaget, Vygotsky gibi önemli bir çok kuramcının dikkatini çekmiştir (Göncü, 2001).

Oyun ve bazen de oyunda kullanılan ve oyunu tamamlayan oyuncaklar, çocuğun fiziksel becerilerini geliştirdiği gibi, düşünme ve keşfetme aracılığı ile zihinsel gelişimine de katkıda bulunur. Çocuğun dili kullanmasına, iletişim kurmasına ve dolayısıyla sosyalleşmesine yardım eder. Ayrıca, çocuklar duygularını oynadıkları oyunlarında yaşarlar. Nasıl ki yetişkinler, kendilerini rahatsız eden yaşantılarını, tekrar tekrar düşünürler, hatta rüyalarında görerek; yaşadıklarıyla, geçmiş yaşantıları ile uygun bir çözüm yolu buluncaya kadar ilgilenirlerse, çocuklar da oynadıkları oyun ve oyuncaklar aracılığı ile kendilerine özgü yaşadıkları zor duygusal yaşantılarını tekrar yaşayarak korkularının ve acılarının üstesinden gelmeye çalışırlar. Örneğin; yasak olan bir şeyi yaptığı için annesi tarafından cezalandırılan bir kız çocuğu, oynadığı evcilik oyununda kendisi anne olur ve bebeğini azarlar. Çünkü, burada artık kendisi suçlu değil, cezalandırıcıdır. Böylece, çocuk duyduğu suçluluk ve kızgınlık duygusunun üstesinden gelmeye çalışır. Çocuğun duygularını oynadığı oyunlarda yaşadığını belirten ilk kişi Freud'tur. Freud, fantezi davranışlarla oyun arasındaki ilişkiyi görmüş ve çocukların oyunlarında bilinç dışı istek ve zorlukları yaşadıklarını belirtmiştir. Erikson da psikanalitik teori ile çocuğun kişilik gelişimi arasında

ilişki kurmaya çalışmış ve oyunların çocuğun psiko-sosyal gelişimi üzerindeki önemi üzerinde durmuştur (Özdoğan, 2000).

Çocuğun neredeyse doğumdan itibaren oynamaya başladığı ve ilk çocukluk yıllarında kendini, çevresini, dünyayı oyun oynayarak tanıdığı bir gerçektir. Modern eğitim anlayışında oyunun önemli bir yeri vardır. “*Oyun oynama dürtüsü, eğer teşvik edilirse, okul yıllarında da -hatta yaşam boyunca eğlenceli ve etkin bir öğrenme yolu olabilir*” düşüncesi modern eğitim anlayışının temellerinden birisidir. Ayrıca, modern eğitim anlayışında önemli olan bir başka ilke de; eğitimin merkezine çocuğu koymak ve eğitime onun bulunduğu yerden başlamaktır. Bu düşüncenin hayata geçirilmesinin en önemli koşulu çocuğu gerçekten tanımaktır. Çocuğu tanımak ve onu oyun yoluyla eğiterek kendini geliştirebilmesine izin vermek için kullanılacak en elverişli araçlardan biri, çocuğun oynadığı oyunlardır. Toplumsal özellikler taşıyan çocuk oyunları; bir yandan çocuğun kendini ve içinde yaşadığı toplumu tanıması ve o toplumda kendine verilen yeri anlayabilmesine yardımcı olurken, bir yandan da çocuğu dramatik nitelikteki bir eylem yoluyla etkin kılmaya çalışır (Sağlam, 1997). Günümüzde oyun, ders programlarında bir eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Özellikle küçük çocuklar, düşünerek öğrenemezler. Onların öğrenmeleri yaşantı ve deneyimleri aracılığı ile gerçekleşmektedir. Akandere’ye (2004) göre, gerçek hayattan alınan örnekler, çocukların ileriki hayatlarında ne yapmaları gerektiğini gösteren bir eğitim yoludur.

Oyun ve oyuncuğun geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca çocuklar, genellikle oyunlarını kendileri oluşturmuşlar ya da büyüklerin oynadıkları oyunları değiştirerek oynamışlardır. Bugün bilinen ve oynanan pek çok oyunun eski çağlarda da bilindiği ve oynandığı, en eski oyun araçlarından birisinin taşlar olduğu ve en eski taş oyununun ise “*Beş Taş*” olduğu belirtilmekte ve bu tür oyunların farklı kültürlerde taş yerine farklı malzemelerle örneğin; aşık kemikleriyle oynandığı da görülmektedir. Yine “*top*” ve “*ip*” çocukların en eski oyun araçlarındandır. Türkiye’de geçmişte oynanan eski çocuk oyunları; taşın uzağa atılmasını amaçlayan veya bir taşla başka bir taşı vurma oyunları olduğu gibi, bezden ya da deri veya meşinden yapılmış toplarla oynanan koşmaca veya kovalamaca türü oyunlardır. Ayrıca, cirit oyunu gibi, değneklerle oynanan top oyunları da vardır. Bu oyunlar, bugün batıdan transfer ettiğimiz golf ya da hokey oyunlarının ilkel şekilleridir (Akandere, 2004).

Çocukların oyun etkinlikleri ve kullandıkları oyuncaklar, onların çocukluğunun önemli bir parçasıdır. And’a (1974) göre; çocuğun en önemli işi oyun, en önemli aracı ise oyuncaklarıdır. Ancak, çocuğun yaşamında son derece önemli olan oyun ve oyuncaklar; teknolojik gelişmeler sonucunda,

günümüzde şekil, biçim, oynanan ortam, oynanılacak kişi sayısı ve gerekli araç ve gereçler bakımından değişmeye başlamıştır. Eskiden oynanan oyun ve oyuncaklar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de şekil değiştirmiş ve eski oyuncakların yerini bugün yap-bozlar, legolar, uzaktan kumandalı oyuncaklar, barbie bebekler, robotlar, atari ve bilgisayar oyunları almıştır. Bu oyuncaklar; bazı zihinsel yararlarının olmasının yanı sıra, çocuğun sosyal gelişimini olumsuz da etkileyebilmektedir (Yavuzer, 1993). Nitekim bazı ülkeler, bu tür oyuncakların; örneğin, Ninja kaplumbağaları gibi oyuncakların satışlarına engel getirmeye çalışmaktadırlar. Özellikle son yıllarda, televizyon, sinema ve bilgisayar oyunları aracılığı ile farklı kültürlerle karşılaşan çocuklar, kendi kültürel zenginliklerinden uzaklaşmakta, kendi toplumlarının değerlerine yabancılaşmakta ve dolayısıyla kimlik bunalımı yaşamaktadırlar. Özellikle, eskiden oynanan çocuk oyunları ve oyuncakları, bu sorunun aşılması için de yararlı araçlar olarak görülebilir. Oyun yoluyla eğitim; çocuk için, içinde bulunduğu toplumun geleneklerini öğretme, eğitimciler için ise yerel malzemenin değerlendirilmesi ve oyun yoluyla çocuğu tanıma olanağı sağladığından, çocuk oyunları üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak kendini göstermektedir (Sağlam, 1997).

Bugün bir çok ülkede, teknolojinin gelişimine bağlı olarak yeni oyuncaklar geliştirilirken, eski oyuncaklar ve dolayısıyla da oyunlar koruma altına alınmaya çalışılmaktadır. Böylece, o kültüre özgü oyun ve oyuncaklar nesilden nesile aktararak somut olmayan kültürel miras korunmuş olmakta ve gelecekteki çocuk kültürü araştırmacıları, çocuk eğitimcileri ve akademisyenleri çocukluk tarihi araştırmalarında bu birikimlerden yararlanmış olacaktırlar. Cengiz’e (1997) göre, oyunlar, içinde yaşanan kültürün yapısının ve özelliklerinin yorumlanabilmesini sağlayan bir pencere açtığı için, kültür çözümlene çalışmalarının en önemli malzemelerindendir ve bu nedenle araştırmacılar için bu konu özellikle araştırmaya değerlidir.

Zengin bir kültürel miras olarak karşımızda duran ve özellikle eğitsel amaçlarla kullanılabilir bu oyunları yaratıcı bir biçimde değerlendirmek, bunlardan ulusal bir eğitim malzemesi oluşturacak yolları araştırıp bulmak bizlere düşen en önemli görevdir. Çocuğun hayal gücü ve yaratıcılığı bu oyunlarla gelişirken, bu oyunlar da, onların üretkenliği sayesinde bizlere zengin bir malzeme olarak geri dönecektir (Sağlam, 1997).

Yapılan gözlem ve araştırmalar, geleneksel çocuk oyunlarımızın çok hızlı bir biçimde ortadan kalktığını göstermektedir (Cengiz, 1997). Kültürümüze özgü bu oyunların tümüyle kaybolmadan derlenmesi ve derlenen bu oyunların, yine çocuklar için etkin bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Özellikle “Okulöncesi Eğitim” ve “İlköğretim Programları”nın uygulanması sırasında, geleneksel çocuk oyunlarına yer verilmesi uygun olacaktır.

Bu çalışmanın amacı; geçmiş yıllarda, Türkiye'nin farklı bölgelerinde, çocuklar tarafından oynanan eski oyunların belirlenmesini sağlamak ve tanıtmaya çalışmaktır. Zengin bir kültürel miras olarak karşımızda duran ve özellikle eğitsel amaçlarla kullanılabilen bu oyunları derlemek ve değerlendirmek ve bunlardan ulusal bir eğitim malzemesi oluşturacak yolları araştırıp bulmak bizlere düşen en önemli görevlerden biridir. Çocuğun hayal gücü ve yaratıcılığı bu oyunlar sayesinde gelişirken, aynı zamanda bu oyunlar, çocukların üretkenliği sayesinde bizlere zengin birer malzeme olarak geri dönmektedir (Sağlam, 1997).

Yöntem

Bu çalışma ile Türkiye'nin tüm bölgelerinde, geçmiş yıllarda, çocuklar tarafından oynanan oyunlar belirlenerek tanıtılmaya çalışılmıştır. Araştırma, bir alan araştırması olup betimsel bir çalışmadır. Yetişkinlerle yapılan söyleşiler sonucu gerçekleştirilmeye çalışılan bu çalışma, bir sözlü tarih denemesi de sayılabilir.

Bu çalışma 2003-2004, 2004-2005 ve 2005-2006 Eğitim-Öğretim yıllarında araştırmacı tarafından Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı birinci sınıf öğrencilerine, “Çocukta Oyun Gelişimi” dersi kapsamında araştırmanın amacı belirtilerek; doğdukları, büyüdükları ve halen ailelerinin yaşadıkları illerde; aile büyüklerinden ve çevrelerindeki diğer kişilerden, kendi çocukluklarında oynadıkları oyunları öğrenmeleri ve dönem ödevi olarak sunmaları istenmiştir.

Daha sonra toplanan veriler, araştırmacı tarafından araştırmanın genel amacı doğrultusunda, Türkiye'nin bölgeleri ve bu bölgelerde yer alan iller doğrultusunda düzenlenmiş ve her bölgeyi temsilen seçilen üçer ilde, geçmiş yıllarda çocuklar tarafından oynanan oyunlar verilmeye çalışılmıştır.

Derlenen Bulgular

Aşağıda, Türkiye'nin yedi ayrı bölgesinden temsilen seçilen illerde, geçmiş yıllarda çocuklar tarafından oynanan oyunlar verilmeye çalışılmıştır.

AKDENİZ BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ISPARTA / Yalvaç

OYUNUN ADI: ELLEM BÜLLEM

KİM ANLATTI: Tuba Büyükkutlu, üniversite öğrencisi, yaşı 23

ONA KİM ANLATTI: Muhlise Büyükkutlu, babaannesi, 73 yaşında ve ilkokul mezunu. Oyunu annesi Fadime Toker'den öğrenmiş.

OYUNUN OYNANMASI: Çocuklar yere ayaklarını uzatıp otururlar. Bir çocuk ebe olur. Oyuna başlayan ebe şunları söyler:

*“Ellem büllem epelek sepelek,
Sarı kızın sarması,
Kara koyunun dolması,
Al bunu çek bunu.”*

Ebe bunları hece hece söyler ve söylerken de elini çocukların üzerinde gezdirir. Son hece kimde biterse onu sorguya çeker:

- Hamam önüne vardın mı?
- Vardım.
- Benim devemi gördün mü?
- Gördüm.
- Çullu mu idi çulsuz mu?
- Çullu.
- Benim devem çulsuzdu. Bilemedin. Yolda tavuk gördün mü?
- Gördüm.
- Ak mı idi, kara mı?
- Kara.
- Benim tavuğum ak idi. Bilemedin. Develerime tuzlu su mu içirdin tuzsuz mu?
- Tuzlu su.
- Vah vah benim develerimin ciğerlerini yakmışsın ha...der.

Çocuk kaçır, ebe kovalar. Eğer yakalarsa ebenin yakaladığı çocuk ebe olur. Oyun, bu şekilde tekrarlanarak devam eder.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ANTALYA

OYUNUN ADI: KÖMBEÇ

KİM ANLATTI: Ayşegül Öztürk, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Abdurrahman Erdoğan, 68 yaşında ve ilkokul mezunu. Oyunu çevresindeki diğer çocuklardan öğrenmiş.

OYUNUN OYNANMASI: Bu oyun, 4 çocukla oynanan bir oyundur. Yerde çamurdan yüksekçe bir kubbe yapılır. Herkes kubbenin etrafından kapımsı bir delik açar. Herkes kubbeyi deldikten sonra, kubbenin ortasından bir delik daha açılır. Ortadan açılan delikten yavaş yavaş su dökülür. Kimin açtığı delikten su gelmezse o çocuk oyundan çıkar. Oyundan çıkmadan kalan çocuk, oyunun birincisi kabul edilir.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: BURDUR

OYUNUN ADI: İLİM İLİM

KİM ANLATTI: Elif Acar, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Şengül Şık, komşumuz, 41 yaşında ve kız meslek lisesi mezunu. Oyunu annesi ve ablasından öğrenmiş.

OYUNUN OYNANMASI: Bu oyun, 4 çocuk tarafından oynanan bir oyundur. Oyuncular karşılıklı olarak yere otururlar ve ayaklarını uzatırlar. Karşılıklı iki oyuncunun ayakları bitişiktir ve artı işareti şeklinde yerleşirler. Ebe olan çocuk “*ilim ilim soğan dilim gaydırı guppak tırkam tøm*” tekerlemesini söyleyerek arkadaşlarının ayaklarını sayar. Tekerleme bittiğinde ebenin eli hangi ayak üzerinde ise o çocuk ayağını kıvrır ve altına alır. İki ayağı da kıvrılan oyuncu oyun dışı kalır. En sona kalan oyuncu ebenin karşısına geçer. Ebe ile oyuncu ayaklarını birbirine uzatırlar ve ebe bazı sorular sorar:

- Benim devemi gördün mü?

- Benim deveme soğuk su mu içirdin, sıcak su mu içirdin?

- Benim devemi büyük kapıdan mı geçirdin küçük kapıdan mı? gibi sorular sorar. En sona kalan yani cezaya kalan çocuk bu sorulara cevap vermeye çalışır. Daha sonra ebe değişik hareketlerle oyuncuyu şaşırtarak “*yukarıya bak*” der. Oyuncu yukarı baktığında, ebe onu ayaklarından çekip yere düşürebilirse, ebe oyunu kazanmış olur. Fakat oyuncu ebenin şaşırtmalarına kanmaz ve yere yıkılmazsa oyunu kendi kazanır.

EGE BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: DENİZLİ / Tavas

OYUNUN ADI: ALÇAKTAYIM YÜKSEKTEYİM

KİM ANLATTI: Yasemin Çimenci, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Münevver Çalış, anneanesi, 76 yaşında ve okur-yazar değil

OYUNUN OYNANMASI: En az 3 çocukla oynanan bu oyundur. Ancak, oyuncu sayısı arttıkça daha zevkli oynanan bir oyundur. Oyuncular arasından bir ebe seçilir. Bu ebinin etrafında diğer oyuncular “*alçaktayım, alçaktayım...*” diye bağırarak ve ellerini çırparak sürekli oradan oraya koşuştururlar. Ebe alçaktakilerden birini yakalamaya çalışır. Oyuncular ise yakalanmamaya çalışarak sürekli oradan oraya hareket ederler. Tam ebe yakalayacağı sırada buldukları yerden daha yüksek bir yere çıkarak “*yüksekteyim, yüksekteyim...*” diye bağırmaya başlarlar. Bu oyuncular yüksekteyken ebe onları yakalayamaz. Oyunun kuralları gereği, ebe onları alçaktayken yakalayabilmelidir. Eğer yakalarsa, yakaladığı çocuk yeni ebe olur ve oyun bu şekilde devam eder.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: DENİZLİ / Sarayköy

OYUNUN ADI: PATLANGEÇ

KİM ANLATTI: Simge Yılmaz, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Mehmet İhsan Altay, dayısı, 52 yaşında ve lise mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Bu çamurla oynanan bir çocuk oyunudur. İki veya daha fazla oyuncu eşit miktarda çamuru eline alarak yoğurur ve yumuşatır. Elindeki bu çamurun yarısını yamalık olarak ayırır. Patlatılacak olan çamur elle yoğrularak avuç içine yerleştirilir. Avuç içinde elle küçük komposto kasesi biçimine getirilir. Amaç açık kısım yere yapışacak şekilde hızla yere çarpılıp çamurun patlamasını sağlamaktır. Bunun için uygulanması gereken püf nokta çamurun içinin tükürükle ıslatılıp tükürüğün çamurun tüm iç yüzünü kaplamasıdır. Tüm oyuncular 1-2-3 diyerek aynı anda çamurlarını yere çarparak patlatırlar. Kendi çamurunu en fazla patlatan, oyunu kazanmış olur. Oyunu kazanan oyuncu, en az çamuru patlayan oyuncunun yamalığında, kendi çamurunun patlayan yerini yamalayacak kadar yamalık alır ve kendi çamurunu yamar. Bazen de oyuncuların çamuru patlamayabilir. Bu durumda oyuncu, yamalığının hepsini verip oyundan çıkar. Oyun yamalıklar bitene kadar sürer. Tüm yamalıklar bitince “*patlangeç*” çamurlarından yamalık alınmaya başlanır ve çamurunu bitiren oyuncular oyundan çıkarak oyun devam eder. En sonunda elinde çamuru kalan oyuncu, oyunun galibi olur.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: MANİSA / Demirci

OYUNUN ADI: ESİR ALMACA

KİM ANLATTI: Naime Yılmaz, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Elif Yılmaz, 56 yaşında, annesi ve ortaokul mezunu. Bu oyunu annesinden öğrenmiş.

OYUNUN OYNANMASI: Bu oyun 10 çocukla oynanan bir oyundur. 5 çocuk bir tarafa yan yana dizilir ve herkes birbirinin elini sıkıca tutar. Diğer 5 çocuk da onların karşısına dizilir ve birbirlerinin elini sıkıca tutarlar. Önce taraflardan herhangi birinden bir çocuk, karşı tarafa giderek “*mengi menekşe, mergi tutan kimi kimi sal birinden birini*” diyerek kolunu hızlıca, ellerini sımsıkı tutan iki çocuğun ellerinin üzerine vurur. Onların ellerini birbirinden ayırabilirse, o gruptan bir çocuğu alıp, kendi grubuna götürür. Eğer ellerini ayıramazsa kendisi onların grubuna katılır ve oyun bu şekilde devam eder.

İÇ ANADOLU BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: KONYA

OYUNUN ADI: AÇ KAPIYI BEZİRGAN BAŞI

KİM ANLATTI: Nükhet Çoşkun, üniversite öğrencisi, yaşı 22

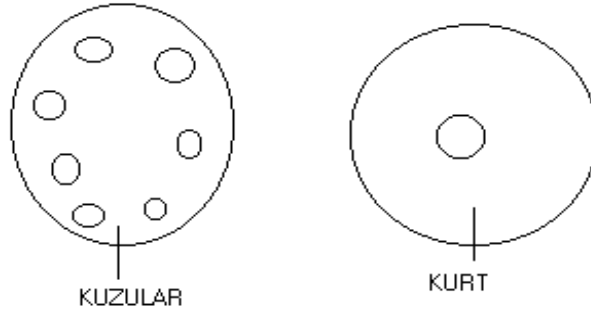
ONA KİM ANLATTI: Fatma Akgül, 69 yaşında ve ilkokul mezunu

OYUNUN OYNANMASI: En az 10 çocukla oynanır. Aralarından iki çocuk seçilir. Bu çocuklar aralarında anlaşarak her biri kendine bir isim örneğin; meyve, hayvan, çiçek ismi gibi takma bir isim seçer. Bu iki çocuk yüz yüze dururlar ve el ele tutuşup, kollarını köprü gibi havaya kaldırır. Diğer çocuklar, tek sıra halinde dizilirler ve aşağıdaki şarkıyı söyleyerek arkadaşlarının kollarının altından geçerler:

*“Aç kapıyı bezirgan başı,
Gözümün yaşı,
Kapı hakkın ne verirse, ne alırsa,
Arkamdaki yadigar olsun.”*

Bu geçme sırasında, şarkının bittiği an, hangi çocuk arkadaşlarının kolları arasında kaldıysa bu çocuk, oyun oynanan yerden biraz uzağa götürülür. Önceden belirlenen takma isimler çocuğa söylenir ve bu iki isimden birini seçmesi istenir. Kollar arasında kalan çocuk, iki isimden birini seçer ve o

ismi kendisine takma isim olarak seçmiş olan çocuğun arkasına geçer. Oyun, tüm çocuklar bitene kadar oynanır. Sonunda, her iki çocuğun arkasında iki grup oluşur. Daha sonra ortaya bir çizgi çizilir. Çizginin bir tarafında bir grup, diğer tarafında öteki grup durur ve en önde kendilerine takma isimler takan çocuklar bulunur, onları seçen diğer çocuklar da, onların arkasında kuyruk olurlar. En öndekiler ellerine kalınca bir ip alırlar ve ellerindeki iple birbirlerini çekmeye çalışırlar. Bu çekişme sırasında, çizgiyi geçen grup oyunu kaybeder.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: NEVŞEHİR / Ürgüp

OYUNUN ADI: KURT BABA OYUNU

KİM ANLATTI: Gönül Gök, üniversite öğrencisi, yaşı 21

ONA KİM ANLATTI: Kübra Taç, anneannesi, 68 yaşında ve okur yazar değil. Oyunu arkadaşlarından öğrenmiş.

OYUNUN OYNANMASI: Oyuna başlamadan önce oyunun oynandığı yere iki büyük yuvarlak çizilir.

Bu yuvarlaklardan biri kuzuların yani oyuncuların bulunduğu yuvarlaktır. Diğeri kurdun bulunduğu yuvarlaktır. Bir ebe seçilir ve bu ebe kurdu temsil eder. Kendi yuvarlağının içine girer. Diğer kuzular kendi aralarında birbirlerine renk isimleri verirler. Kurdun sadece renklerden haberi vardır. Hangi kuzunun hangi rengi temsil ettiğini bilmez.

Kurt bir renk söyler, örneğin; “mavi” der. Mavi rengi temsil eden kuzu kendi halkasının etrafında bir tur döner. Bu sırada kurt onu yakalarsa kurdun dairesine girer. Yakalayamazsa kuzu kendi dairesinin içinde kalır. Kurt da kendi dairesinin içine döner ve yeni bir renk söyler. Amaç kuzuları kurdun dairesine taşımaktır. Oyun bu şekilde devam eder.

OYNANDIĞI İL: ÇORUM / Gökköy

OYUNUN ADI: DALYE

KİM ANLATTI: Hilal Yamuklugil, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Nesrin Öksüzöğlü, komşusu, 67 yaşında ve öğretmen okulu mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Oyun iki gurup arasında oynanmaktadır. Bu oyunu oynamak için bir top ve yassı taşlara ihtiyaç vardır. Taşların sayısını oynayanlar belirler. Ortalama olarak 7-8 yassı taşla oynanır. Yassı taşlar üst üste dizilir. Atışı yapacak takımın bir oyuncusu eline topu alarak yaklaşık 4-5 metre uzaklıktan taşlara doğru yuvarlar, amaç taşları yıkmaktır. Ne kadar az taş yıkılırsa işleri de o kadar kolaylaşacaktır. Atış yapılıp, taşlar yıkılırsa oyun başlamıştır. Top karşı takımdadır, atış yapanlar yıktıkları taşları üst üste tekrar dizmeye çalışırken, diğerleri ellerindeki top ile onları vurmaya çalışır. Ebe olan takımın oyuncuları bir diğer arkadaşına topu atabilir. Genellikle taşların yakınında beklerler. Topla vurulan oyun dışı kalır. Eğer atılan topu yakalayabilirse vurulmamış sayılır ve topu rakiplerinin alamayacağı bir yere fırlatarak arkadaşlarına zaman kazandırmış olur. Onlar taşları bu sırada üst üste dizmeye çalışırlar. Tüm taşları dizerlerse, oyunu kazanırlar, eğer guruptaki oyuncuların hepsi taşları dizmeden rakipleri tarafından vurulurlarsa kaybederler.

KARADENİZ BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ORDU

OYUNUN ADI: ÇOTURA

KİM ANLATTI: Merve Serçin Gül, üniversite öğrencisi, yaşı 22

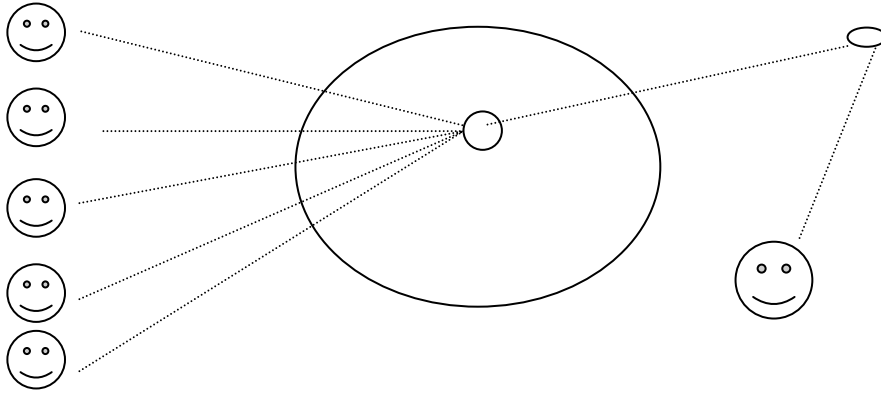
ONA KİM ANLATTI: Vesile Gül, 69 yaşında, okur yazar değil, ona bu oyunu anneanesi anlatmış.

OYUNUN OYNANMASI: Oyun en az 6 çocukla oynanır ve 6 çocuktan biri ebe olarak seçilir. 5 çocuk yere tebeşirle çizilen çizginin arkasında yan yana dizilir. Hepsinin elinde düz yassı bir taş bulunur. Bu çocukların altı adım ilerisine tebeşirle bir daire çizilir. İçine yuvarlak bir taş konur. Bu taşa oyuna adını veren “Çotura” denir. Ebe olarak seçilen çocuk dairenin diğer yanında durur.

Çizgide duran çocuklar ellerindeki taşı sırayla çoturaya doğru yerden atarlar. Amaç; çoturayı dairenin dışına çıkarmaktır. Elindeki taşı çoturaya isabet

ettiremeyen çocuğun sırası diğer çocuğa geçer. Eğer çocuk elindeki taşı fırlattığında çoturayı yerinden oynatıp daire dışına itirebilmişse, o zaman ebe çoturayı alıp yerine koyması gerekir. Bu sırada yassı taşı, çotura dairesinde olan çocuklar taşlarını üstüne basarlar ve ayaklarının üstüne koyup yukarı fırlatıp elleriyle tutmaya çalışırlar. Tuttuktan sonra kendi yerlerine geçerler. Ebe de onları yakalamaya çalışır. Oyun böyle devam eder.

Çocuklar oyunu neşelendirmek için, ebeye yakalanmadan çizginin dışına çıkıp öyle de taşı atabilirler. Ebe ancak ve ancak elinde taşı olmayan çocuğu ebeleyebilir. Elinde taşı olan çocuk ebelememez. Ebe bu koşullarda bir çocuğu ebelemişse o zaman ebe değişir.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ARTVİN / Şavşat

OYUNUN ADI: TAŞTAYIM TOPRAKTAYIM

KİM ANLATTI: Seyhan Mısırlıoğlu, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Mehmet Mısırlıoğlu, babası, 52 yaşında ve orta okul mezunu. Bu oyunları babasından, annesinden, akrabalarından ve kendisinden yaşça büyük olan arkadaş çevresinden öğrenmiş.

OYUNUN OYNANMASI: Açık havada geniş alanda oynanan, hareketli bir oyun türüdür. Bu oyunu genellikle 4-5 kız çocuğu oynamaktadır. Çocuklardan biri ebe olur. Ebe üçe kadar sayar. Diğer oyuncular birbirine çok yakın yerlerde bulunmamak şartıyla taşların üzerinde durmaya çalışırlar. Ayaklarının kesinlikle toprağa değmemesi gerekir. Taşa çıkan oyuncunun "taştayım", ayağı toprağa değen oyuncunun da "topraktayım" demesi gerekir.

Oyuncular bu sayede ebeyi şaşırtarak yer değiştirebilirler. Ebe daha çok oyuncuların ayaklarına dikkat etmelidir. Ayağı toprağa değen oyuncuyu sobelerse o oyuncu ebe o olur.

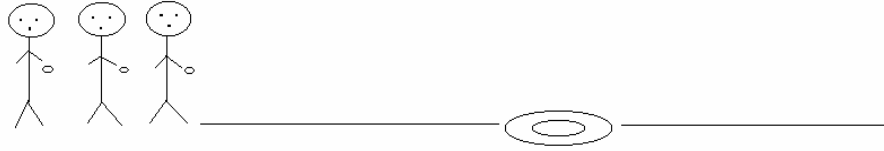
OYUNUN OYNANDIĞI İL: SAMSUN / Çarşamba

OYUNUN ADI: HORON OYUNU

KİM ANLATTI: Neslihan Ceylan, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Murat Aslan, arkadaşı, 27 yaşında ve üniversite mezunu. Bu oyunları anne ve babasından öğrenmiş.

OYUNUN OYNANMASI: Oyun taş ile oynanılmakta ve birden fazla taş kullanılmaktadır. Oyun, en az 3 çocuk ile oynanılmaktadır.

Oyuna hazırlık aşamasında büyük bir taşın üzerine daha küçük bir boyutta bir taş yerleştirilerek oyunun merkezi sayılan bu yerden oynayacak olan çocukların yaşına yada isteğine göre bir mesafe belirlenir. Oyunu oynayacak olan çocuklar sıraya girerler. Herkesin elinde hedefe isabet ettirebilmek için küçük birer taş vardır. Taş oyunu oluşturan ve eğlenceyi sağlayan malzeme yani oyuncaktır. Sırası gelen herkes taşını hedefe doğru atar ve oyunun keyfi hedefteki küçük taş hareket ettiğinde başlar. Taşı hareket ettiren taşın ilk bulunduğu yere kadar ilerleyip şunu söylemeye başlar: “*Encik mencik Namık 40, 41, 42, 43...*” Oyunu oynayanların belirlediği sayıya kadar sayar. Elli yada yüz. Elli yada yüzü ilk tamamlayan oyunun birincisi olur. Taşın ne kadar uzağa gittiği oyundaki en önemli noktadır. Taşı hareket ettiren eğer adımlarıyla encik mencik Namık 40 diyerek taşa yaklaşamazsa yani taş o kadar uzağa gitmemişse en arka sıraya geçer ve oyun bu şekilde devam eder.

MARMARA BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: BURSA VE ÇEVRESİ

OYUNUN ADI: ÇÖMLEK ÇÖMLEK NE KAYNAR?

KİM ANLATTI: Özge Atadan, üniversite öğrencisi, yaşı 23

ONA KİM ANLATTI: Nilüfer Atadan, annesi, 45 yaşında, üniversite mezunu

OYUNUN OYNANMASI: En az 9 ya da 11 çocukla oynanan bir oyundur. Çocuk sayısı, ikişerli eş olunduktan sonra bir çocuğun ebe kalması için tek sayı olmalıdır. Önce, ikişerli eş olunur. Eşlerin biri çömelir, diğeri onun arkasında ayakta durur. Bu şekilde ikişerli ikişerli daire oluşturulur. Eşlerden oturana “çömlek”, ayaktakine “çömlek sahibi” denilmektedir. Ebe herhangi bir ayakta duran çömlek sahibinin yanına gider.

Ebe: Çömlek çömlek ne kaynar?

Çömlek sahibi: Yağ ile bal.

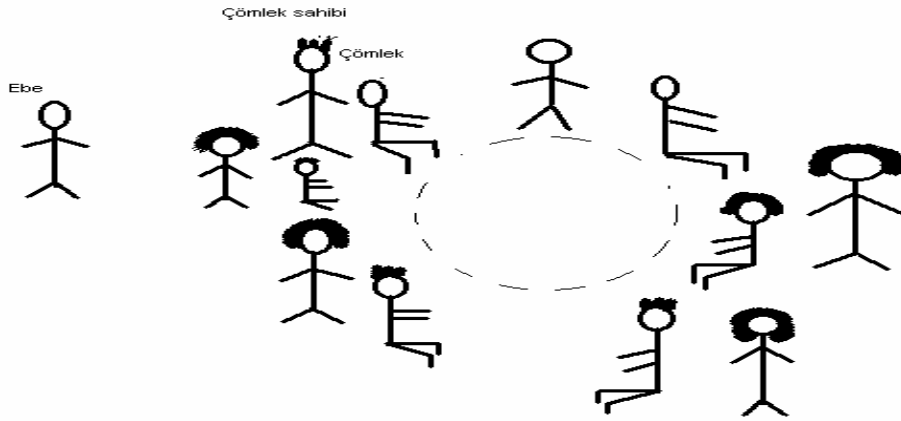
Ebe: Tattırır mısın?

Çömlek sahibi: Tattırmam

Ebe: Kokturur musun?

Çömlek sahibi: Kokturmam.

Ebe: Öyleyse sen o yandan ben bu yandan der ve her ikisi ters yönden koşmaya başlar. İlk koşmaya başladıkları çömleğin yanına kim önce gelirse, oyunu o kazanır. Boşta kalan da yeni ebe olur. Bu yeni ebe, bu defa bir yandaki çömlek sahibine aynı soruları sormaya başlar ve daireyi oluşturan her çömlek sahibi oynayacak şekilde bir tur tamamlanır. İkinci turda da eşler yer değiştirir; ayaktakiler oturur, oturanlar ayağa kalkar ve oyun yeni eşlerle tamamlanır.

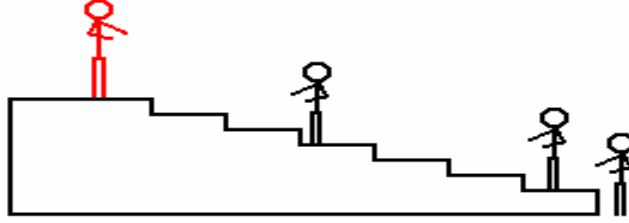
OYUNUN YÖRESİ: İSTANBUL

OYUNUN ADI: ANNEANNE SAATİN KAÇ?

KİM ANLATTI: Mehrican Tepe, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Sait Bayraktar, komşusu, 65 yaşında ve ilkokul mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Genellikle 6-7 çocukla oynanan bir oyundur. Oyun merdivenin bulunduğu bir yerde oynanır. Çocuklar sayışırlar. Seçilen bir çocuk “Anneanne” olur ve merdivenin en üst basamağında durur. Diğer çocuklar merdivenin en alt basamağında bekler. Sırasıyla “Anneanne saatin kaç?” diye sorarlar. Anneanne de 1 ile 10 arasında bir sayı söyler. Soruyu soran çocuk, Anneanne’nin söylediği sayı kadar merdiven çıkar. Bu arada Anneanne isterse “kazandibi” diyerek soruyu soran çocuğu merdivenin en alt basamağına gönderebilir. Eğer herhangi bir çocuk, merdivenin en üst basamağına kadar çıkarsa, anneanne olmaya hak kazanır ve bütün çocuklar en alt basamağa inerek yeni anneanne ile oyuna devam ederler.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: SAKARYA / Pamukova

OYUNUN ADI: GÜZELLİK Mİ ÇİRKİNLİK Mİ?

KİM ANLATTI: Handan Asude Başal, 49 yaşında, lisans üstü doktora ve öğretim üyesi

ONA KİM ANLATTI: Çocukken arkadaşlarıyla oynadığı bir oyun.

OYUNUN OYNANMASI: Oyun, boş bir alanda, genellikle 10-15 çocukla oynanan bir oyundur. Kendi aralarında sayışmaca ile ebe seçerler. Ebe bir duvara veya ağaca yüzünü döner ve arkasında dağınık bir şekilde diğer arkadaşları durmaktadır. Arkada duran çocuklar hep bir ağızdan bağışırlar “Güzellik mi çirkinlik mi?” diye bağışırlar. Ebe arkadaşlarına arkası dönük olarak bu iki sözcükten birini söyler. Örneğin “Güzellik” der. Arkada duran çocukların hepsi duruş ve yüz ifadelerini çok güzel görünecek bir şekilde ayarlamaya çalışır, yani hepsi güzel bir şekilde görünmeye çalışırlar. Ebe,

arkadaşlarına dönerek en güzel görünen çocuğu seçer ve seçilen çocuk yeni ebe olur. Eğer ebe “Çirkinlik” derse arkasındaki tüm çocuklar görünüş olarak çirkin görünmeye çalışırlar. Örneğin, çirkin bir yaratık gibi durmaya çalışırlar, yüzlerini buruştururlar veya asık suratlı olmaya çalışırlar. Bu durumda da ebe en çirkin görünen çocuğu seçer. Oyun bu şekilde tekrarlanarak devam eder.

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ERZİNCAN

OYUNUN ADI: KURT VE ÇOBAN

KİM ANLATTI: Naciye Topkaya, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Mehmet Ali Topkaya, dedesi, 78 yaşında ve ilkokul mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Genel olarak, Erzincan yöresinde, kışın "kom" denen küçük baş hayvanların konduğu ahırlarda ve diğer mevsimlerde 30-40 metre karelik düz uygun alanlarda oynanan bir oyundur. Oyuncular; kurt (grubun en güçlüsü), çoban (ikinci güçlü çocuğu) ve koyunlar (oyunda yer alan çocuklar)dır. Oyunda yer alan çocuk sayısı sınırsızdır, çünkü onlar bir koyun sürüsünü temsil etmektedirler. Oyunda çocukların hepsi birbirinin belinden tutarak zincir halinde çobanın peşinden dönerler. Kurt bir kenarda sipere yatmış olarak saldırmak için bekler. Oyunda bazı tekerlemeler de vardır. Önden gitmekte olan çoban, “Sıra sıra durun, kurt sizi yer.” diye sürüsüne arada bir seslenir. Kurt “Kurdum koyun kaparım, çobana taş atarım.” diye bulunduğu yerden karşılık verir. Uygun ortam bulduğunda, çobanın savunmasız bıraktığı yere saldırarak kuyruktaki çocuklardan birini koparmaya çalışır, birbirine sıkıca tutunan çocuklar kurdun almaya çalıştığı çocuğu yani koyunu vermek istemezler. Bu arada çoban kurda karşı devamlı savunmadadır, yakaladığında iyice kurdu dövmeye çalışarak, kurdu uzaklaştırır. Kurdun hedefi, genelde kuyruğun son çocuğu olur, çoğu zaman da elinden kurtulamaz ve kurt kuyruktan koparttığı çocuğu bir kenara bırakır, oyun dışı kalır. Kurt, kuyruktaki bulunan çocukların hepsini bitirdiğinde çoban ve kurt rol değiştirip oyuna devam ederler.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: KARS / Aralık-Iğdır

OYUNUN ADI: LAL (DİLSİZ OYUNU)

KİM ANLATTI: Sabiha Kaya, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Meliha Kaya, annesi, 66 yaşında ve okur yazar değil

OYUNUN OYNANMASI: 10 çocukla oynanan bir oyundur. Çocuklardan biri ebe olur ve ortaya geçer. Diğerleri onun etrafında halka olup yere çökerler. Ebe konuşmadan ıslık çalarak, farklı sesler çıkararak, komik hareketler yaparak, etrafındakileri güldürmeye çalışır. İlk gülen çocuk ebe olur. O da konuşmadan etrafındakileri güldürmeye çalışır. Hiç gülmeden oyunu sonuna kadar götüren çocuk, oyunun galibi olur.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: MUŞ VE KARS

OYUNUN ADI: KAZLARIM İÇERİYE

KİM ANLATTI: Yasemin Sibel Tarhan, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Müyesser Tarhan, annesi, 42 yaşında ve ilkokul mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Kalabalık bir çocuk sayısı ile oynanan bir oyundur. Oyuncuların çoğunluğu kaz, bazıları kazların sahipleri, bir kısmı da kurt olmaktadır. Çocuklar sıraya geçer ve kaz olurlar. Kazların birde sahipleri vardır. Sahipleri olan çocuklar kazların karşısına geçerek onları çağırır. Ancak kazları bekleyen bir tehlike vardır. O da her iki yanda bekleyen kurtlardır. Kazlar sahiplerine doğru koşmaya başladıklarında kurtlarda onlara saldırır. Kazlar kurtlara yakalanmadan sahibinin etrafına çizilen çizginin içine girmesi gerekir. Sahipleri, bu esnada kazları şöyle çağırılmaktadır;

Sahip: Kazlarım içeriye

Kaz: Korkuyoruz

Sahip: Kimden

Kaz:Kurttan

Sahip: Kurt nerede

Kaz: Ormanda

Sahip: Ne yiyor

Kaz: Hurma

Sahip: Eeeee diye bağırır. Kazlarda sahibine doğru koşmaya baslar. Kurt tarafından yakalanan kaz, oyun dışı kalır.

GÜNEY DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

OYUNUN OYNANDIĞI İL: DİYARBAKIR / Ergani

OYUNUN ADI: LAP KOKA

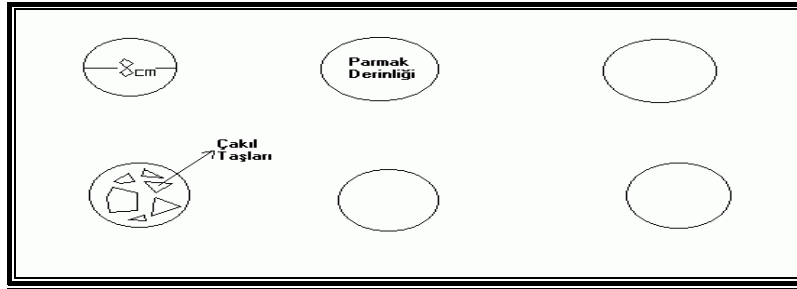
KİM ANLATTI: Sevcan Eylem Kılıçkap, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Fahriye Kılıçkap, babaannesi, 88 yaşında ve okur yazar değil

OYUNUN OYNANMASI:

Oyun İçin Gereken Araç ve Gereçler: Toprağı çizmek için bir sopa ve 30 tane taş.

Oyunun oynanabilmesi için 6 çocuğun bir araya gelmesi gerekmektedir. Sopayla yere, yaklaşık 8 cm. çapında ve bir parmak derinliğinde delikler açılır. Bunlar 3'erli yan yana ve 2'şerli karşılıklı yapılır. Sonra bu delikler düzleştirilir. İçlerine 5'er tane ufak çakıl taşı bırakılır. 6 çocuktan her biri, bir deliği kendilerine seçerler. Daha sonra 5 taş oynama yöntemiyle seçilen deliğe diğer taşlar teker teker sokulur. Yani bir elle havaya atılan taş, bir el veya 2 elle tutarak diğer deliklere yerleştirilir. Kim yere düşürmeden ilk kendi deliğine yerleştirirse oyunu o kazanır. Daha sonra oyun tekrarlanır. Bu oyun evde oynanabilir ve delikler yerine kaseler kullanılabilir. Taşlar yerine de bilye veya büyük düğmeler kullanılabilir.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: MARDİN

OYUNUN ADI: HÖLLÜK

KİM ANLATTI: Nükhet Çoşkun, üniversite öğrencisi, yaş 22

ONA KİM ANLATTI: Aliye Kasar, anneannesi, 88 yaşında ve ilkokul mezunu

OYUNUN OYNANMASI: İkidenden fazla çocukla oynanır. Oyuncuların ellerinde el büyüklüğünde yassı taşlar vardır. Ön tarafa da yumurta büyüklüğünde “höllük” adı verilen bir taş dikilir. Amaç, höllüğü belirli bir yerden uzağa götürmektir. Bu iş de eldeki taşların höllüğe fırlatılmasıyla olur. Höllüğü vuran çocuk, gittiği mesafeyi ayakla sayar. Her ayak atışta şu tekerleme söylenir:

*“Nanaç, bibiç,
Kırküç, kırkdört, kırkbeş...
Kırksekiz, kırkdokuz, elli,
Belli, süllü, sülüman,
Ardavut, kelenavut, savt, savt bir, savt iki...
Savt on, dalla.”*

Bütün tekerlemeyi höllük taşına ulaşana kadar bitirebilen oyuncu oyunu kazanır.

OYUNUN OYNANDIĞI İL: ŞANLIURFA

OYUNUN ADI: ALKUÇ BALKUÇ

KİM ANLATTI: Melek Göğem, üniversite öğrencisi, yaşı 22

ONA KİM ANLATTI: Hatice Göğem, babaannesi, 77 yaşında ve ilkokul mezunu

OYUNUN OYNANMASI: Açık havada oynanan bu oyunda çocuklar, yarım daire biçiminde dizilirler ve her çocuğa bir takma ad verilir. Çocuklardan biri ebe olur. Yarım daire olan çocuklar, gözlerini kapayıp avuçlarını birleştirerek ileriye doğru uzatırlar. Ebe, iki eli arasında tuttuğu ufak herhangi bir şeyi “alkuç balkuç” diyerek arkadaşlarının eline koyarak dolaşır. Nihayet elindeki birinin avucuna bırakırken “al da uç” der. Çocuk yakalanmadan, önceden belirtilen yere kadar koşarsa, ebenin isimlerini söylediği takma adlı çocuklardan birini ister ve onun sırtına binerek gelir.

Sonuç

Geçmiş yıllarda Türkiye'nin değişik bölgelerinde ve illerinde çocuklar tarafından oynanan bu oyunlara bakıldığında; genellikle çoğunun evin dışında, sokakta, boş bir alanda oynanan ve oynayan çocuk sayılarının da fazla olduğu grup oyunları olduğu görülmektedir. Günümüzden en az yirmi-otuz yıl önce, yerleşim alanlarında çocukların oynayabilecekleri boş alanların daha fazla olduğu, hızlı kentleşmenin sonucunda sıkışık yerleşim

düzeni, trafik gibi olguların artmış olması, boş alanların ve bahçeli ev sayısının azalmış olması; çocukların sokakta, geniş bahçede ya da boş alanlarda oynayabilecekleri çocuk oyunlarını azaltmıştır. Ayrıca eski yıllarda evin dışında oynanan oyunların sayılarının çok olmasının bir nedeni de aynı yerleşim alanında oturan insanların birbirlerine olan güvenleri ve insanlar arasındaki sıcak ve güven verici ilişkilerdir. Günümüzde insanlar birbirine karşı gittikçe yabancılaşmakta ve birbirlerine karşı güven duyguları azalmaktadır. Bu durum anne ve babaların, çocuklarının evin dışında oyun oynama isteklerine sınırlama getirmesine neden olmuştur.

Ayrıca geçmiş yıllarda, çocukların oynayabilecekleri “...öylesine hiçbir şey yoktu ki, neredeyse bütün nesnelere çocukların gözüne birer oyuncak olarak görünürdü. ...Oyun oynamak için her zaman bir nesne gerekli değildi. Bulunamadığı da olurdu. Böyle durumlarda, sadece bir grup çocuğun ... bir arada olması yeterli olabilirdi. İki çocuk soğuk ve yağmurlu bir günde dışarı çıkamıyorlarsa ‘el pişirmece’ oynarlardı. Çocuklardan biri önce kollarını uzatır, avuçlarını açar, karşısındaki çocuk da avucunu diğerinin avucunun üzerine koyardı. Eli alta bulunan ani bir hareketle üstünde bulunan ele bir şaplak indirmeye çalışır, diğeri de şaplağı yemeden elini çekmeye çalışırdı. Oyunun uzadığı zaman gerçekten elleri pişirdiği, refleksleri zayıf çocuğun kıpkırmızı ellerle oyunu bırakmak zorunda kaldığı görülürdü” (Tunç, 2001: ss. 37-40). Tunç’un (2001) da belirttiği gibi, 1950, 1960 ve 1970’li yıllar, sosyo-ekonomik düzey bakımından ailelerin daha yetersiz olduğu yıllardır. Yukarıda verilmeye çalışılan oyunlara bakıldığında; çocukların oynadıkları oyunlardaki materyallerin çocuklar tarafından, çevrelerinden, doğadan temin edilen ağaç dalları, kozalak, taş, tahta parçası, ceviz, su, toprak, çamur gibi materyaller olduğu görülmektedir.

Onur (1992) tarafından Türkiye’de oyuncaklar üzerine yapılan bir çalışmaya göre; 1919 - 1930 yılları arasında Eyüp Oyuncakları olarak; düdüklü testi, darbuka, atlı araba, aynalı beşik, tahta kamyon ve hokkabaz vb. oyuncaklarla başlayan oyuncak yapımı, farklı yıllarda, farklı şehirlerde ve farklı nitelikte oyuncaklar üretilerek devam etmiştir. Örneğin; 1940 yılında Bursa’da tahta oyuncak yapımı, 1942 yılında tornada yapılmış bir köpek oyuncağının yapımı olarak devam etmiştir. Türkiye’de ilk oyuncak sanayiinin başlangıcı da 1954 yılında dışardan oyuncak ithalinin durması ile başlamaktadır. 1960’lı yıllarda plastik bebek, plastik oyuncaklar, teneke borazan gibi oyuncakların yapımı ve bu oyuncaklar talep görürken, 1970’li yıllarda Fatoş Abla’nın pelüş ve kumaştan ürettiği oyuncaklara talep artmış ve 1980’li yıllarda, zeka oyunlarına ilgi artarak, eğitici ve elektronik oyuncakların yapımına geçilmiştir. 1984 yılından itibaren de oyuncaklar ithal edilmeye başlamış ve yerli üretilen oyuncaklara da giderek talep azalmıştır.

1978 yılının “Dünya Çocukları Yılı” olması nedeniyle, UNESCO, Paris’te “Uluslararası Oyuncak Sergisi” düzenlemiştir. Türkiye de bu sergiye davet edilmesine rağmen, bu sergide sergilenebilecek bir Türk Oyuncakı bulunamamıştır (Seyrek ve Sun, 1991). Oysa, gelişmiş ülkelerde teknolojinin gelişimine bağlı olarak yeni oyuncaklar geliştirilirken, eski oyuncaklar ve dolayısıyla da oyunlar koruma altına alınmaya çalışılmaktadır. Böylece, o kültüre özgü oyun ve oyuncaklar nesilden nesile aktararak somut olmayan kültürel miras korunmuş olmakta ve gelecekteki çocuk kültürü araştırmacıları, çocuk eğitimcileri ve akademisyenleri çocukluk tarihi araştırmalarında bu birikimlerden yararlanmış olmaktadır. Cengiz’e (1997) göre, eskiden oynanan oyunlar; geçmişte içinde yaşanan kültürün yapısının ve özelliklerinin yorumlanabilmesini sağlayan bir pencere açtığı için kültür çözümlenmesi çalışmalarının en önemli malzemelerindendir ve bu nedenle araştırmacılar için bu konu özellikle araştırmaya değerdir.

Yavuzer (2003), günümüzde bazı oyunların niteliği ve içeriğinin medya ve değişen toplumla birlikte değiştiğini belirtmektedir. Özellikle, çocukların ekran bağımlılığı, bilgisayar oyunları ve ayrıca dersleri nedeniyle arkadaşlarıyla yüz yüze iletişim kurabilecekleri sokak oyunlarının azaldığını belirtmiştir. Dolayısıyla, çocuk oyunlarında giderek bir yozlaşma olduğu, grup oyunlarının azaldığı ve tek başına oynanan oyunların arttığı görülmektedir. Bu sonuç çocukların sosyal gelişimleri açısından pek uygun olmamaktadır. Onur, Çelen ve Artar (2001) tarafından Bursa İlinde yapılan bir araştırma sonucunda da çocukların oynadığı oyunların sayısının, oyun türlerinin ve grup oyunlarının gitgide azaldığı; oyun araçlarının doğal materyallerden fabrikasyon materyallere doğru değiştiği görülmüştür. Kısaca bu durum, çocukların oynadığı oyunlarının sayısının azaldığını ve oyunların gittikçe bireyselleştiğini ve dolayısıyla geleneksel oyunların olduğu kadar geleneksel çocukluğunda gittikçe ortadan kalktığını göstermektedir.

Kaynakça

- And, M. Oyun ve Bügü. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1974.
- Cengiz, S. A. “Karadeniz Ereğli Örneğinde Çocuk Oyunlarının Halk Bilim Açısından Değerlendirilmesi”, Çocuk Kültürü, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1997, ss. 441-476.
- Gander, M. J. ve H. W. Gardiner. Çocuk ve Ergen Gelişimi. Üçüncü Baskı. Yayına Hazırlayan: B. Onur. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1993.
- Göncü, A. “Toplumsal ve Kültürel Bağlamın Çocuk Oyunlarındaki Yeri. Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk, 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2001, ss. 37-50.

- Onur, B. Oyuncaklı Dünya. Birinci Baskı. Ankara: V Yayınları, 1992.
- Onur, B., ve N. Çelen. “Geleneksel ve Modern Çocuk Oyunları Üzerine Düşünceler”, Bursa Halk Kültürü, Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (4-6 Nisan 2002) Bildiri Kitabı, Cilt II. Bursa: Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü, 2002, ss. 513-522.
- Onur, B., ve Çelen N. ve Artar M. “Changes in Children’s Games Through Three Generations: A Study in a Rural Setting in Turkey”. Dimensions of Play Conference. Sheffield/ UK, 24-27 Temmuz, 2001.
- Özdoğan, B. Çocuk ve Oyun. Genişletilmiş Üçüncü Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık, 2000.
- Poyraz, H. Okulöncesi Dönemde Oyun ve Oyuncak. Ankara: Anı Yayıncılık, 2003.
- Rasen, P. R. “Oyunun Değeri”, Çeviren: D. Öngen. Eğitim ve Bilim Dergisi, Nisan 17, 1984, ss. 60-64.
- Sağlam, T. “Türk Çocuk Oyunlarında Ritüel Ögeler”, Çocuk Kültürü, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1997, ss. 416-441.
- Seyrek, H. ve M. Sun. Çocuk Oyunları. Beşinci Baskı. İzmir: Mey Yayınları, 1999.
- Tunç, A. Bir Maniniz Yoksa Anneler Size Gelecek 70’li Yıllarda Hayatımız. Yirmi Yedinci Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Yavuzer, H. Anababa ve Çocuk. Yedinci Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Yavuzer, H. “Doğal Harika Bir Tedavi: Oyun”. Evde ve Okulda Mutlu Çocuk Yetiştirmenin Temelleri. Dördüncü Baskı. İstanbul: Çocuk ve Aile Kitapları, 2003.

Child Games Played in Turkey By Children During The Past Years

Abstract

Adults generally consider child games as activities which are enjoyable, help children have fun, and which have no goals. However, game is an important fact in a child’s life and an important duty of the child. According to Gander and Gardiner (1993) children emphasize and control most of their sensation and cognition skills and develop the notions, social awareness and social behaviours.

Children games and their toys are an important part of childhood. However, as a result of the technological developments games, which are very important in a child’s life, have changed in terms of their types, the places to play, the number of children to play the game and the equipments required. On the other hand, in the developed countries beside developing new toys

based on technological improvements, toys used previously and also the games are being protected. Thus, oral traditions or abstract cultural heritage will have been protected and the future child educators will get help for their research studies regarding child history by transferring games and toys unique to that culture to the following generations.

The present study aims to compile and describe some of the games played by children in different parts of Turkey in the past years. Because of this, three cities were randomly selected from each of the seven regions of Turkey. Then, a game was identified from each of the cities. After the interviews conducted from middle-aged or above middle-aged group of people a total of 21 games played by children in the past have been compiled by the end of the present study.

When these games were examined, it is understood that all of them were games played outside the house, in the garden, street or in an empty area. Additionally, it is found that the games played in Turkey in the past years were not individual games but group games which include many children in the game. The amount of games that are the focus of the study were decreased as there were larger gardens or areas in the cities that children could play their games nearly thirty years ago and as the crowded accommodation system and traffic has increased. Besides, one of the reasons that the amount of the games played outside the house in the past years to be more is because of the fact that people trust each other and they have close relationships. However, today's people are becoming farther from each other and do not trust other people around them. This fact caused parents to limit their children's desire to play their games outside the house. It is stated that currently the quality and the content of most of the games have changed together with the media and the changing society. Especially, the television addiction of children, their computer games and their homework seem to decrease the amount of outside games that they can have the opportunity of face-to-face interaction with their friends. Hence, it is found that there has been a degeneration in the child games, the amount of group games have been decreased and the number of individual games played have been increased. These results are not positive in terms of children's social development. The findings indicate that the games played by children currently tend to be more individualized; hence the traditional childhood as well as traditional games seem to be disappearing recently.

Key Words: Child Games, Game, Toy, Child Education, Traditional Child Games.